

4. Ляпін Д.В. Регіональні особливості державного управління розвитком малого підприємництва / Д.В. Ляпін // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 1. – С. 34–40.

5. Іванов Ю.Б. Світові тенденції антикризового податкового регулювання / Ю.Б. Іванов // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). – 2010. – № 1 (48). – С. 10–15.

УДК 336.25

С. В. САВЧУК

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВИЗНАЧЕННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТІВ ЯК ОБ'ЄКТУ БЮДЖЕТНОГО ПЛАНУВАННЯ

Розкрито дискусійні аспекти сутності доходів бюджетів. Охарактеризовано різноманітні погляди науковців щодо інтерпретації дефініції “доходи бюджету”. Запропоноване авторське визначення доходів бюджету, а також доходів місцевих бюджетів як об'єкту бюджетного планування. Систематизовано класифікацію доходів бюджету загалом, а також доходів місцевих бюджетів зокрема.

Раскрыты дискуссионные аспекты сущности доходов бюджетов. Охарактеризованы разнообразные взгляды научных работников относительно интерпретации дефиниции “доходы бюджета”. Предложено авторское определение доходов бюджета, а также доходов местных бюджетов как объекта бюджетного планирования. Систематизирована классификация доходов бюджета в целом, а также доходов местных бюджетов в частности.

The discussing aspects of the budgets income essence are revealed in the article. Various views of scientists to the “budgets income” term interpretation are characterized. The definition of the “budgets income” is offered and also “local budgets income” as object of the budget planning. Classification of the budgets income is systematized on the whole, and also profits of local budgets income in particular.

Ключові слова: бюджет, доходи бюджету, надходження до бюджету, доходи місцевих бюджетів, бюджетне планування, планування доходів місцевих бюджетів.

В умовах поглиблення бюджетної реформи в Україні актуальними постають питання щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування, реалізація нових функцій яких потребує пошуку відповідних фінансових ресурсів. У зв'язку з цим, проблеми планування місцевих бюджетів набувають все більшої актуальності. Адже саме налагоджений, демократичний та прозорий механізм планування бюджетів всіх рівнів забезпечує ефективне управління як державними, так і місцевими фінансами в сучасних умовах розвитку суспільства. Тому для науково обґрунтованого дослідження бюджетного планування, в тому числі на рівні місцевих бюджетів, необхідним постає визначення економічної сутності його об'єктів – доходів та видатків бюджетів.

Особливості та проблеми функціонування бюджетів відображені у наукових працях провідних вчених-економістів: О. Базилевича, С. Буковинського, О. Василика, В. Дем'янишина, А. Єпіфанова, О. Кириленко, М. Карліна, В. Кравченка, М. Кульчицького, І. Луніної, Ц. Огня, В. Опаріна, К. Павлюк, Ю. Пасічника, В. Федосова, С. Юрія.

Метою статті є дослідження теоретико-концептуальних аспектів щодо визначення сутності та класифікації доходів бюджету як об'єкту бюджетного планування, в тому числі на місцевому рівні.

Аналіз законодавчої і нормативної бази, а також теоретичне узагальнення підходів вітчизняних економістів щодо визначення понять „доходи бюджету” та „надходження до бюджету” дали можливість обґрунтувати висновок щодо відсутності єдиних підходів до трактування даних понять.

Так, Бюджетний кодекс України визначає бюджетні кошти (кошти бюджету) як належні відповідно до законодавства надходження бюджету та витрати бюджету [3].

В свою чергу, надходження до бюджету включають доходи бюджету, повернення кредитів до бюджету, кошти від державних (місцевих) запозичень, кошти від приватизації державного майна, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу/пред'явлення цінних паперів. Тоді як, доходи бюджету трактуються, як податкові, неподаткові та інші надходження на безповоротній основі, справляння яких передбачено

законодавством України (включаючи трансферти, плату за адміністративні послуги, власні надходження бюджетних установ) [3].

Слушним з цього приводу є зауваження В.Г. Дем'янишина, який зазначає, що в законодавчому акті некоректно давати визначення доходів як надходжень і надходжень як доходів [6, с. 68].

На нашу думку, надходження до бюджету – це фінансові ресурси, які сформовані в процесі перерозподілу ВВП і мобілізовані державою у відповідних фондах, внаслідок чого вони набувають певної форми та змісту. Такі ресурси можна назвати доходами централізованих фондів держави, які спрямовуються на виконання завдань і функцій, законодавчо закріплених Конституцією України.

Вітчизняні науковці виокремлюють поняття „доходи держави” та „доходи бюджету”, які трактуються по-різному. Так, державні доходи можна визначати, з одного боку, як систему відносин, з іншого – як суму грошових коштів, необхідних для фінансування діяльності держави.

З точки зору В.Д. Базилевича, доходи централізованих фондів держави та органів місцевого самоврядування відображаються в грошових відносинах, які виникають між державою, юридичними і фізичними особами в процесі вилучення і акумуляції частини вартості валового внутрішнього продукту в загальнодержавному та місцевих фондах з метою їх подальшого використання, тобто для здійснення державою та органами місцевого самоврядування своїх функцій [1, с. 51]. Дану позицію поділяють М.В. Чечетов, Н.Ф. Чечетова та А.Ю. Бережна, які трактують доходи держави як економічну категорію, що відображає сукупність економічних відносин. Однак, основну увагу зосереджують на визначенні сукупності економічних відносин формування не тільки бюджетного фонду держави, але й фінансових ресурсів всього державного сектору [22, с. 106].

На відміну від зазначеного, у „Фінансовому словнику”, підготовленого А.Г. Загороднім, Г.Л. Вознюком та Т.С. Смовженко доходи держави трактуються як „сукупність різних видів грошових надходжень до фондів держави, що використовуються для виконання нею своїх завдань і функцій” [8, с. 137]. Такої ж думки дотримуються Б.М. Сабанті, який зазначає: „Державні доходи представляють собою сукупність коштів, в руках держави для виконання нею своїх функцій” [19, с. 137], а також В.М. Опарін, який розглядає державні доходи як суму коштів, що мобілізується державою для забезпечення своєї діяльності. Відповідно за рівнем розміщення доходи поділяють на централізовані й децентралізовані. Зокрема, централізовані – це ті, які зосереджені в бюджеті держави і фондах цільового призначення. За методами мобілізації доходи поділяються на податкові, позикові, надходження від державного майна та угідь. На відміну від централізованих доходів, децентралізовані розміщуються на державних підприємствах. Крім того, частина з них може акумулюватися в бюджеті та фондах цільового призначення. До того ж, держава відносно даних підприємств може застосовувати при цьому як податковий метод мобілізації бюджетних коштів, так і пряме вилучення частини доходів [16, с. 114].

Ц.Г. Огонь підкреслює, що державні доходи формуються в умовах дії і взаємодії економічних законів розвитку з врахуванням впливу усіх факторів, форм і методів організації та здійснення державного регулювання у макроекономічному процесі кругообігу капіталу, формування та розподілу ВВП і валової доданої вартості [15, с. 153]. Мобілізація державних доходів здійснюється шляхом акумуляції фінансових ресурсів і застосуванням різних форм і методів державного втручання в процеси розподілу і перерозподілу ВВП в окремі загальнодержавні грошові фонди, використання яких відбувається для задоволення суспільно-економічних потреб та інтересів. Держава законодавчо визначає державні фонди, призначення та джерела їх наповнення, встановлює певні види платежів (податків), їх розміри, визначає платників і строки сплати податків та інші інструменти державного регулювання і впливу на розподіл новоствореної доданої вартості. А вже формування доходів бюджету розпочинається на стадії розподілу і перерозподілу ВВП і завершується мобілізацією податкових зобов'язань до державної казни, їх обліком на Єдиному казначейському рахунку.

М.І. Карлін розглядає формування державних доходів, як перерозподіл ресурсів з приватного використання у державне використання для виконання державою своїх функцій. Наслідками цього процесу, як зазначає науковець, є досягнення політичної і ринкової рівноваги та ефективність перерозподілу цих доходів [9, с. 22].

Складовою державних доходів є доходи бюджету, які відіграють надзвичайно важливе значення і, навіть, вирішальне у реалізації основних напрямків соціально-економічної політики держави та адміністративно-територіальних формувань.

Вітчизняні науковці розглядають поняття „доходи бюджету”, з одного боку, як систему економічних відносин, з іншого – як кошти, які формують централізований фонд фінансових ресурсів держави

Ми поділяємо точку зору С.І. Юрія, який доходи бюджетів трактує як частку централізованих ресурсів держави, що потрібні для виконання нею відповідних функцій. Такі доходи виражають економічні відносини, що виникають у процесі формування фондів грошових коштів і надходять у розпорядження органів державної влади та управління [21, с. 159]. Ю.В. Пасічник також розглядає доходи бюджетів як частину централізованих фінансових ресурсів держави, що врегульовані відповідними нормативними актами і необхідні для виконання нею своїх функцій. Окрім цього, на думку науковця, доходи бюджетів відображають „економічні відносини держави з підприємствами, установами, організаціями, фізичними особами, які виникають у процесі стягнення бюджетних платежів” [18, с. 117].

Такі українські науковці, як М.І. Карлін та автори праці „Бюджетний кодекс України: закон, засади, коментар” за редакцією О.В. Турчинова і Ц.Г. Огня розуміють під доходами бюджету сукупність грошових надходжень централізованого фонду фінансових ресурсів, підкреслюючи: „Це фінансові ресурси держави, які використовуються для виконання функцій, закріплених законами за державою” [10, с. 53; 4, с. 90]. Вчені зазначають, що доходи бюджету утворюються за рахунок надходжень на безповоротній основі, справляння яких передбачене законодавством України.

Крім того, Ц.Г. Огонь тлумачить доходи бюджету з точки зору перерозподілу його коштів, вважаючи, що їх сутність необхідно розглядати в процесі формування, розподілу та використання з метою здійснення видатків на виконання зобов'язань і функцій держави. Формування доходів бюджету досліджується науковцем в розрізі їх мобілізації, розподілу та використання, виділяючи такі етапи, як мобілізація фінансових ресурсів і формування доходів бюджету, а також розподіл і спрямування їх на виконання зобов'язань держави через здійснення видатків. До того ж, Ц.Г. Огонь у своїй монографії „Доходи бюджету України: теорія та практика” підкреслює, що доходи бюджету треба розглядати як істотний фактор, що впливає на сукупне споживання та заощадження через рівень доходності різних видів економічної діяльності. Він стверджує, що високий рівень вилучення коштів у підприємств і населення призведе до зниження підприємницької активності, сукупного попиту, що, в свою чергу, впливає на зменшення обсягів виробленої продукції і, в кінцевому підсумку, призводить до зменшення обсягу новоствореної вартості, а також відповідно, надходжень до бюджетів [15, с. 165].

В.Г. Дем'янишин зазначає: “У дохідній частині бюджету зосереджується та частина вартості валового внутрішнього продукту, яка в процесі розподілу і перерозподілу доходів і нагромаджень може бути спрямована на розвиток економіки держави, соціальний захист населення, соціально-культурні заходи, потреби оборони, управління” [6, с. 89]. При цьому, основним джерелом формування бюджетних ресурсів є податки, сутність яких, зокрема, полягає у примусовому відчуженні державою частини новоствореної вартості.

Російські економісти М.В. Романовський, Б.М. Сабанті, О.В. Врублевська, В.В. Ковалева відзначають, що доходи бюджету представляють собою кошти, що надходять у безоплатному і безповоротному порядку, відповідно до діючого в країні бюджетного і податкового законодавства, у розпорядження органів державної влади і місцевого самоврядування [20, с. 320].

Такі вітчизняні вчені, як К.В. Павлюк, М.В. Чечетов, Н.Ф. Чечетова, А.Ю. Бережна розглядають поняття доходів бюджету комплексно, враховуючи його різносторонні характеристики, зокрема, вважаючи їх частиною фінансових ресурсів держави, що формуються у процесі розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту й зосереджуються у бюджетному фонді для забезпечення соціальних і економічних потреб держави [17, с. 83; 22, с. 106]. Як вірно зазначає К. В. Павлюк, доходи бюджету є фінансовою базою діяльності держави. Склад доходів, форми їх мобілізації залежать від системи методів господарювання та від економічних завдань, які вирішує суспільство на тому чи іншому етапі розвитку [17, с. 73]. Крім цього, з точки зору М.В. Чечетова, Н.Ф. Чечетової, А.Ю. Бережної доходи бюджету як економічна категорія відображають відносини щодо формування бюджетних фондів всіх рівнів та спеціалізованих цільових фондів [22, с. 106].

Тому, характеризуючи дефініцію „доходи бюджету”, відзначимо як основну складову державних доходів, що має похідний характер. Оскільки не всі державні доходи являються доходами бюджетів, то, в свою чергу, бюджетні доходи включають до свого складу лише ті, які зосереджуються в загальнодержавних централізованих фондах, а також регіональних та місцевих фондах (державному та місцевих бюджетах). Існування таких фондів дає можливість перерозподіляти кошти між секторами економіки та забезпечити всесторонній розвиток всіх адміністративно-територіальних одиниць.

Таким чином, поняття доходів бюджету у кількісному вимірі є вужчим від державних доходів. Необхідно також враховувати і те, що певна частина фінансових ресурсів надходить у розпорядження держави не через бюджет, а за допомогою інших фінансових інструментів, наприклад, державного соціального страхування тощо. Отже, доходи бюджетів слід визначати як грошові надходження в основний загальнодержавний фонд, необхідний для забезпечення стабільного розвитку всіх секторів економіки, покращення матеріального добробуту громадян, їх культурного розвитку, забезпечення обороноздатності країни, утримання державних органів влади тощо.

Щодо доходів місцевих бюджетів, то О. П. Кириленко розглядає за їх складом як доходи, які включають власні і закріплені надходження, перелік яких визначений на тривалу перспективу, що зумовлює необхідність створення необхідних передумов для здійснення перспективного планування. Науковець підкреслює, що надходження власних доходів не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів місцевим бюджетам. В результаті чого, такий порядок забезпечує безпосередню зацікавленість органів місцевого самоврядування у нарощуванні дохідної частини. В свою чергу, обсяги закріплених доходів місцевих бюджетів впливають на розміри бюджетних трансфертів, які надаються місцевим бюджетам з Державного бюджету України і є основою для визначення податкової спроможності території [11, с. 140].

Такої ж думки щодо поділу доходів місцевих бюджетів на власні і закріплені дотримується В.І. Кравченко, і пропонує застосувати різні показники, що характеризують рівень фінансової автономії адміністративно-територіальних одиниць, а також залежать від перерозподілу бюджетних потоків центральних органів влади [12, с. 260].

Аналогічним є підхід до поділу доходів місцевих бюджетів на закріплені та регулюючі, С.І. Юрія. З позиції науковця, закріпленими вважаються такі доходи, які, відповідно до законодавства, повністю закріплюються за певним бюджетом і не підлягають передачі у бюджети нижчого рівня, або частково закріплюються за бюджетами вищого рівня і у певному обсязі підлягають передачі у бюджети нижчого рівня. Однак, дохідну частину бюджету складають не лише закріплені дохідні джерела. Для покриття видатків, які передбачені програмою економічного і соціального розвитку, окремих адміністративно-територіальних одиниць при нестачі закріплених дохідних джерел застосовують регулюючі доходи. Такі доходи передаються у вигляді відрахувань від загальнодержавних податків і зборів із бюджету вищого рівня до бюджетів нижчого рівня для їх збалансування [23, с. 127].

У дослідженнях В.Д. Базилевича, С.А. Буковинського, В.М. Опаріна, К.В. Павлюк підкреслюється, що застосування методу процентних відрахувань в процесі бюджетного

регулювання визначається відповідно до засад функціонування бюджетної системи, тобто закріплення доходів за кожним бюджетом передбачається або у певній сумі, або за фіксованими нормами [1, 2, 16, 17]. В.Д. Базилевич, зокрема, вказує, що доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок власних джерел та закріплених загальнодержавних податків, зборів, інших обов'язкових платежів. На його думку, дохідна частина окремого місцевого бюджету включає доходи, необхідні для виконання власних повноважень, а також доходи, необхідні для виконання делегованих законом повноважень органів виконавчої влади [1, с. 58]. К.В. Павлюк акцентує увагу на визначенні економічної сутності доходів місцевих бюджетів, що виявляється у формуванні грошових фондів як фінансового забезпечення діяльності місцевих рад і місцевих державних адміністрацій, та використання цих фондів на фінансування, утримання й розвиток місцевого господарства та соціальної інфраструктури тощо [17, с. 176].

М.І. Кульчицький вважає, що дохідна частина місцевих бюджетів значною мірою залежить від перерозподілу фінансових ресурсів через державний бюджет, отже, відповідно обмежуються й видатки. Зокрема, науковець підкреслює те, що поки зберігатиметься така тенденція, місцеві фінанси не зможуть забезпечувати виконання покладених на місцеві органи влади функцій [13, с. 102].

Доходи державного і місцевих бюджетів є одними із факторів, які впливають на сукупне споживання населенням. Доходи місцевих бюджетів повинні забезпечити ефективну реалізацію завдань та функцій місцевого самоврядування, а також формуватися, в основному, за рахунок закріплених і власних джерел (зокрема місцевих податків і зборів), що передбачено вимогами Європейської Хартії місцевого самоврядування, якою визначено формування хоча б частини коштів з місцевого самоврядування за рахунок місцевих зборів і податків (ст. 9) [7].

На думку І.О. Луніної, процеси формування та розподілу доходів місцевих бюджетів повинні забезпечувати максимально можливу територіальну відповідність економічних суб'єктів, при чому за рахунок сплачених ними податків здійснюється фінансування наданих їм суспільних благ [14, с. 68].

За умов ринкової економіки доходи бюджету активно впливають на розвиток економічної діяльності, стимулюють процес виробництва, покращуючи господарську активність, що призводить до збільшення обсягів виробленої продукції та, в кінцевому результаті, до нарощування фінансових ресурсів окремих суб'єктів підприємницької діяльності та країни в цілому. За рахунок цього, за допомогою доходів здійснюється регулювання вартісних макроекономічних пропорцій національного господарства, що сприяє соціально-економічному розвитку держави.

За матеріально-речовим втіленням доходи бюджету являють собою грошові кошти, які надходять в безповоротному порядку в розпорядження органів державної влади і місцевого самоврядування, відповідно до діючого в країні бюджетного і податкового законодавства [20, с. 192].

За допомогою доходів бюджету здійснюється процес формування бюджетних ресурсів, тоді як видатки відображають їх використання. Отже, бюджетні доходи виступають вагомим інструментом перерозподілу фінансових ресурсів як у масштабах держави, так і у межах окремих її регіонів.

Крім того, у вітчизняній економічній літературі немає єдиного підходу до класифікації доходів бюджету. Залежно від поставленої мети доходи бюджету можна класифікувати за різними ознаками. Тому, на нашу думку, класифікацію доходів можна систематизувати за такими критеріями:

- по відношенню до бюджетного устрою (доходи, які зараховуються до державного та місцевих бюджетів);
- за бюджетною класифікацією (податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти);
- за призначенням територіального формування джерел (власні, закріплені і регулюючі доходи бюджетів);

– по відношенню до джерел сплати (доходи, джерелом яких є ціна товарів (робіт, послуг); доходи, джерелом яких є прибуток чи дохід; доходи, джерелом яких є собівартість продукції);

– залежно від методів акумулювання грошових ресурсів (доходи від зовнішньоекономічної, господарської, банківської діяльності, доходи від реалізації дорогоцінних металів, доходи від використання природних ресурсів, доходи від надання державою послуг, надходження від приватизації тощо);

– по відношенню до суб'єкта надходження (доходи від юридичних та фізичних осіб).

Відповідно до Бюджетного кодексу України, у складі доходів бюджету виділяють податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом, трансферти. Податкові надходження – це встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні податки і збори (обов'язкові платежі) та місцеві податки і збори (обов'язкові платежі). Неподаткові надходження включають доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної господарської діяльності та інші неподаткові надходження. Доходи від операцій з капіталом складаються з надходжень від продажу основного капіталу, надходжень від реалізації державних запасів товарів, надходжень від продажу землі та нематеріальних активів, податків на фінансові операції та операцій з капіталом. Трансферти являють собою кошти, одержані від інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, інших держав або міжнародних організацій на безоплатній та безповоротній основі [3].

Для цілей фінансового вирівнювання і згідно з порядком розрахунку обсягів дотацій вирівнювання доходи місцевих бюджетів поділяються на: 1) доходи, які враховуються при визначенні обсягів офіційних трансфертів (власні); 2) доходи, які не враховуються при визначенні обсягів офіційних трансфертів. Доходи місцевих бюджетів зараховуються до спеціального та загального фондів. Загальний фонд акумулює кошти, які мають загальнодержавний характер і в подальшому перерозподіляються. У спеціальному фонді зосереджуються кошти бюджетних установ, у тому числі спеціальних державних цільових фондів, які не підлягають перерозподілу і використовуються за цільовим призначенням.

Ми поділяємо точку зору науковців щодо власних доходів, як таких, що виникають внаслідок рішень, що приймають органи місцевого самоврядування. Закріплені доходи повністю передаються до місцевих бюджетів на стабільній основі. Звичайно, за своєю природою закріплені доходи – це загальнодержавні податки, збори та інші обов'язкові платежі. У чинному законодавстві відсутнє також і визначення поняття регулюючих доходів. Більше того, нерідко поняття власні та закріплені, закріплені та регулюючі доходи ототожнюються.

Власні доходи – це доходи, мобілізовані на території, підвідомчій місцевому органу влади на основі його власних рішень і за рахунок визначених ним джерел. До власних доходів відносять місцеві податки і збори, доходи від майна, що перебуває у власності органів місцевого самоврядування, доходи комунальних підприємств, інші доходи передбачені діючим законодавством. Регулюючі доходи – це доходи, які можуть зараховуватися до різних бюджетів, тобто держава розподіляє їх між різними рівнями бюджетної системи. В якості регулюючих, в основному, виступають загальнодержавні податки. Закріплені доходи – це такі доходи, які повністю або частково (у встановлених відсотках) зараховуються до певних видів бюджетів безстроково або на довгостроковий термін і для їх зарахування не є необхідним рішення органів влади вищого рівня. Закріплені доходи місцевих бюджетів є базою, що визначає податкову спроможність територій. Обсяги даних доходів впливають на розміри міжбюджетних трансфертів, які передаються з Державного бюджету України до місцевих бюджетів [21, с. 255].

Порядок надходження власних доходів місцевих бюджетів, тобто тих, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів визначає безпосередню

зацікавленість органів місцевого самоврядування у зростанні дохідної бази. Власними можна вважати лише доходи, які одержують органи місцевого самоврядування та ті, що територіально закріплені. Виконання цієї умови дає змогу встановити прямий зв'язок між податковими надходженнями на певній території та діяльністю місцевих органів влади, обраних на певній території, з запровадження податків, зборів, платежів, визначення їхніх розмірів, надання пільг тощо. Місцеві органи самоврядування повинні мати право самостійно визначати напрямки витрачання одержаних коштів, ґрунтуючись на конституційних вимогах і чинному законодавстві, а також на обраних місцевих пріоритетах економічного та соціального розвитку. Самостійність витрачання коштів визначає передумови для контролю з боку громадськості за результативністю діяльності місцевих органів влади; органи місцевого самоврядування повинні повною мірою контролювати власні дохідні джерела. Контроль за формуванням та використанням власних доходів адміністративно-територіальних одиниць передбачає також право місцевого самоврядування на власний розгляд встановлювати ставки оподаткування та розміри плати за надані місцеві послуги.

Узагальнюючи наукові праці та погляди, вважаємо за доцільне в складі доходів місцевих бюджетів виокремити:

- власні доходи, отримані на території органами місцевого самоврядування (власні доходи);
- загальнодержавні доходи, які законодавчо закріплені за місцевими бюджетами (закріплені доходи);
- доходи, які передаються з бюджету вищого рівня у вигляді міжбюджетних трансфертів (регулюючі доходи).

Планування доходів бюджету є основою для обґрунтованого складання бюджетів. Цей процес відбувається відповідно до діючого бюджетного законодавства. Основними елементами механізму розрахунків доходів бюджету є база оподаткування та ставка податку. Саме від рівня обґрунтованості планових сум податкових надходжень, що формують дохідну частину бюджету, залежить рівень визначеності вказаних двох елементів. Тому на формування бази оподаткування вагомий вплив визначає виокремлення об'єктивних і суб'єктивних факторів, що засвідчує ймовірний, прогнозний характер обсягів надходжень податків у конкретній кількісній формі, незважаючи на врахування під час їх прогнозування реальних економічних процесів, основою чого є програми економічного і соціального розвитку як країни в цілому, так і окремих регіонів [5, с. 193].

Порядок планування дохідної частини бюджету передбачає застосування згідно з діючим Бюджетним кодексом України такого інструменту, як „кошик доходів державного бюджету” і „кошик доходів місцевих бюджетів”. Кошик доходів державного бюджету для надання міжбюджетних трансфертів – доходи загального фонду державного бюджету, за рахунок яких здійснюється перерахування дотацій вирівнювання місцевим бюджетам. Кошик доходів місцевих бюджетів – доходи загального фонду, закріплені на постійній основі за місцевими бюджетами, що враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів [3]. Крім того у бюджетному плануванні на місцевому рівні використовується кошик власних доходів органів місцевої влади, який витрачається на виконання власних повноважень органів місцевого самоврядування, що матеріалізує наміри органів місцевого самоврядування.

Отже, дослідження економічної сутності доходів бюджетів як одного із об'єктів бюджетного планування виступає визначальним при вивченні бюджетного планування, в тому числі на місцевому рівні. На основі аналізу існуючих у наукових працях підходів, обґрунтовано визначення доходів бюджетів як грошових надходжень в централізовані фонди, які формуються для забезпечення планомірного розвитку всіх секторів економіки, підвищення матеріального добробуту і культурного рівня народу, забезпечення обороноздатності країни, утримання державних органів та органів місцевого самоврядування та вирішення необхідних завдань загальнодержавного та місцевого значення. В свою чергу,

доходи місцевих бюджетів формуються в результаті акумуляції та наповнення власних і закріплених (загальнодержавних) коштів, а також трансфертів, грантів і запозичень, що використовуються для забезпечення фінансування соціально-культурних потреб органів місцевого самоврядування, які, при цьому, задовольняють бюджетні призначення адміністративно-територіальним одиницям окремого регіону.

Список використаних джерел

1. Базилевич В.Д. Державні фінанси : [навч. посіб.] / В.Д. Базилевич, Л.О. Баластрик. – К. : Атіка, 2002. – 151 с.
2. Буковинський С.А. Удосконалення вирівнювання фінансового забезпечення територіальних громад / С.А. Буковинський // Фінанси України. – 1999. – № 5. – С. 80–84.
3. Бюджетний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та доп. на 25 серпня 2010 року (відповідає офіц. текстові) – К. : Алерта ; КНТ; ЦУЛ, 2010. – 110 с.
4. Бюджетний кодекс України: закон, засади, коментар / [О.В. Турчинов, Ц.Г. Огонь, Г.С. Фролова та ін.] ; за ред. О.В. Турчинова і Ц.Г. Огня. – К. : Парламентське вид-во, 2002. – 320 с.
5. Бюджетний менеджмент : підруч. / [В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та ін.] ; за заг. ред. В.Федосова. – К. : КНЕУ, 2004. – 864 с.
6. Дем'янишин В.Г. Теоретична концептуалізація і практична реалізація бюджетної доктрини України : [монографія] / В.Г. Дем'янишин. – Тернопіль : ТНЕУ, 2008. – 496 с.
7. Європейська Хартія місцевого самоврядування (укр/рос) : міжнародний документ 994_036, чинний, від 15.10.1985 / Рада Європи. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036.
8. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Смовженко Т.С. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту „Львівська політехніка”, 2005. – 714 с.
9. Карлін М.І. Фінанси зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Карлін М.І. – К. : Кондор, 2004. – 384 с.
10. Карлін М.І. Фінансова система України : [навч. посіб.] / Карлін М.І. – Знання, 2007. – 324 с. – (Вища освіта XXI століття).
11. Кириленко О.П. Місцеві фінанси : [навч. посіб.] / Кириленко О.П. – Тернопіль : Астон, 2004. – 140 с.
12. Кравченко В.І. Фінанси місцевого самоврядування країни: проблеми становлення (1989–2001) / Кравченко В.І. – К. : Видавничий дім „КМ Akademia”, 2001. – 460 с.
13. Кульчицький М.І. Місцеві бюджети і механізм їх формування / М. І. Кульчицький // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 98–104.
14. Луїна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / Луїна І.О. – К. : Наукова думка НАН України, 2006. – 432 с.
15. Огонь Ц.Г. Доходи бюджету: теорія та практика : [монографія] / Огонь Ц.Г. – К. : Київ. нац. торг. ун-т, 2003. – 580 с.
16. Опарін В.М. Фінанси (загальна теорія) : [навч. посіб.] / Опарін В.М. – [2-е вид., доп. і перероб.]. – К. : КНЕУ, 2002. – 240 с.
17. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки : [монографія] / Павлюк К.В. – К. : НДФІ, 2006. – 584 с.
18. Пасічник Ю.В. Бюджетна система України та зарубіжних країн : [навч. посіб.] / Пасічник Ю.В. – К. : Знання-Прес, 2002. – 495 с.
19. Сабанти Б.М. Теория финансов : [уч. пособ.] / Сабанти Б.М. – [2-е изд.]. – М. : „Менеджер”, 2000. – 235 с.
20. Финансы : [учебник для вузов / под ред. М.В. Романовского, О.В. Врублевской, Б.М. Сабанти]. – М. : Перспектива, ЮРАЙТ, 2000. – 520 с.
21. Фінанси : [підруч. / за ред. С.І. Юрія, В.М. Федосова]. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
22. Чечетов М.В. Бюджетний менеджмент : [навч. посіб.] : в 2 ч. Ч. 1 / Чечетов М.В., Чечетова Н.Ф., Бережна А.Ю. – Х. : ВД „ІНЖЕК”, 2004. – 560 с.

Т. О. СЛІПЧЕНКО

РЕФОРМУВАННЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У статті визначено суть механізму монетарного регулювання, окреслено фактори еволюції грошово-кредитної політики. Проаналізовано напрямки реформування монетарної політики в умовах розвитку глобалізаційних процесів. Обґрунтовано доцільність запровадження інфляційного таргетування в Україні та шляхи оптимізації вітчизняного монетарного трансмісійного механізму.

В статье исследована экономическая сущность механизма монетарного регулирования, рассмотрены факторы эволюции денежно-кредитной политики, проанализированы основные направления реформирования монетарной политики в условиях финансовой глобализации, раскрыты особенности монетарной политики в Украине.

The article outlines the nature of the mechanism of monetary regulation, determined evolution factors of monetary policy. Analyzed reform areas of monetary policy in conditions of globalization processes. Detected optimization ways of the domestic monetary transmission mechanism.

Ключові слова: монетарна політика, центральний банк, фінансова глобалізація, монетарний трансмісійний механізм, процентна ставка, інфляційне таргетування.

Актуальність проблеми та її зв'язок із важливими науково-практичними завданнями. Монетарний інструментарій є одним із найважливіших знарядь впливу держави на економічні процеси у розвинутій ринковій економіці, їх використання дає змогу успішно здійснювати фінансову стабілізацію та досягати економічної збалансованості загалом. Розвиток глобалізаційних процесів повністю оновив уявлення про місце монетарної політики у системі макроекономічного регулювання, базовий інструментарій цих процесів, потенціал впливу центральних банків на фінансові ринки в новому геоелектрономічному просторі.

Проведення масштабних економічних досліджень в сфері грошово-кредитного регулювання свідчить про підвищення ролі банківської системи в стимулюванні процесів суспільного відтворення. Проте, не дивлячись на глибоку розробку багатосторонніх аспектів реалізації монетарної політики, ряд проблемних питань монетарного регулювання економіки залишились недостатньо вивченими. Зокрема, це стосується вибору оптимального монетарного режиму, інституційної модернізації центрального банку, удосконалення механізму монетарної трансмісії в умовах фінансової глобалізації.

Велика кількість нерозв'язаних теоретичних і прикладних питань щодо аналізу напрямків реформування монетарної політики на сучасному етапі розвитку світової економіки зумовили актуальність дослідження, обумовили його мету та завдання, окреслили логіку та коло розкритих питань.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблема створення адекватного сучасним ринковим вимогам механізму монетарного регулювання та ролі центрального банку в реалізації макроекономічної політики приділяється значна увага як серед зарубіжних, так і серед вітчизняних науковців. Світова практика нагромадила значний досвід реалізації монетарної політики, тому в умовах інтеграції України у світове співтовариство, зокрема у Європейський Союз, важливим є його врахування при розробці ефективного монетарного регулювання. Як свідчить досвід нових членів ЄС, ті з них, які послідовно впроваджували сучасні моделі монетарного регулювання, досягли значних результатів у стабілізації економіки та високих темпів економічного розвитку.

Фундаментальні теоретичні основи дослідження системи і механізму монетарного регулювання економіки закладені у працях Дж. Кейнса, Дж. Гікса, А. Гансена, Р. Гаррода, Ф. Модільяні, Дж. Міда, Л. Метцлера, М. Фрідмена, Я. Тінбергена, Р. Лукаса, Е. Прескотта, Р. Барро. Серед сучасних економістів питання монетарного регулювання та проблем реалізації